

**VEĆU DEPARTMANA ZA POSLEDIPLOMSKE STUDIJE I MEĐUNARODNU SARADNJU
UNIVERZITETA SINGIDUNUM**

Na osnovu odluke Veća Departmana za poslediplomske studije Univerziteta Singidunum iz Beograda broj 4-149/2015 od 09.06.2015. godine, određeni smo u Komisiju za ocenu doktorske disertacije kandidatkinje Ivane Brdar, master, pod nazivom: **“Uticaj globalizacije na razvoj turizma Srbije”**. Pregledali smo podneti rad i Veću podnosimo sledeći

IZVEŠTAJ

1. BIOGRAFSKI PODACI O KANDIDATU

Ivana Brdar, master rođena je 7. januara 1985. godine u Beogradu. Osnovnu i srednju školu završila je u Beogradu sa odličnim uspehom i kao dobitnik Vukove diplome. Godine 2004. školovanje nastavlja na Fakultetu za turistički i hotelijerski menadžment Univerziteta Singidunum. Na smeru turistički menadžment diplomira 2008. godine sa prosečnom ocenom 9,86. Poslediplomske master akademske studije upisala je 2008. godine na Univerzitetu Singidunum, studijski program Poslovni sistemi u turizmu i hotelijerstvu, a master rad pod nazivom **Strateški razvoj niskobudžetnih avio-kompanija sa posebnim osvrtom na Srbiju** odbranila je 2009. godine sa ocenom 10,00 i ukupnom prosečnom ocenom 10,00. Godine 2009. upisala je doktorske akademske studije na Univerzitetu Sinigudnum, studijski program Menadžment u turizmu, gde je u roku položila sve ispite sa prosečnom ocenom 10.

Svoju profesionalnu karijeru započela je 2010. godine na Univerzitetu Singidnum kada je izabrana u zvanje saradnika u nastavi za užu naučnu oblast Turizam i hotelijerstvo. U aprilu 2011. godine izabrana je u zvanje asistenta za istu užu naučnu oblast. Kao asistent na Univerzitetu Singidunum učestvuje u izvođenju nastave na predmetima Gastronomija, Marketing usluga, Turizam i prostor, Tematski turizam i Menadžment prirodnih i kulturnih resursa u turizmu na Fakultetu za turistički i hotelijerski menadžment Univerziteta Singidunum.

Redovan je član Srpskog udruženja za marketing (SEMA), a učestvovala je na projektima:

- Master Plan for Sustainable Rural Tourism Development in Serbia, UN Joint Programme “Sustainable Tourism for Rural Development” funded by the Spanish MDG Achievement Fund.
- Projekat Tempus kancelarije - SIGMUS (Strengthening Student Role in Governance and Management at the Universities of Serbia in line with the Bologna Process).

U dosadašnjem naučnom i istraživačkom radu kandidatkinja ima više objavljenih naučnih radova iz kategorije M20 i M50, kao i učešća i izlaganja na naučnim skupovima, kategorija M30.

Radovi u časopisima:

1. Čerović S., Knežević M., Matović V., Brdar I., The Contribution of Tourism Industry on the GDP of Western Balkan Countries, *Industrija*, **prihvaćen rad**.
2. Živković R., Njeguš A., Zlatanović M., Gajić J., Brdar I. (2015). Comparative analysis of Facebook and communication activities of the mountain hotels in Stara planina, Kopaonik and Zlatibor, *The European Journal of Applied Economics*, Vol. 12, No. 1, pp. 26 – 36.
3. Živković R., Brdar I. (2015) Expectation and satisfaction of foreign tourists in rural tourism: a case study of Serbia, *The Review of International Affairs*, Vol. LXVI, No. 1157, pp. 125 – 137.
4. Spasić V., Brdar I. (2010) Avio-saobraćaj u Srbiji sa posebnim osvrtom na niskobudžetne avio-kompanije, *Singidunum revija*, Vol. 7, No. 1, str. 107 – 116.

Radovi na naučnim skupovima:

1. Živković R., Gajić J., Brdar I., Lazović A. (2015) Primena tehnoloških inovacija u hotelskim preduzećima, X međunarodni naučno stručni simpozijum *Hotelska kuća 2015*, Zlatibor.
2. Brdar I., Džamić V., Radojević T., Boljanović J., Dobrijević G. (2015) Pozitivni efekti globalizacije na turizam, *Singidunum International Tourism Conference 2015 - SITCON*, Beograd, Zbornik radova, str. 43-46.
3. Živković R., Njeguš A., Gajić J., Brdar I., Mijajlović I. (2015) Upravljanje online zajednicama u hotelijerstvu, *Singidunum International Tourism Conference 2015 - SITCON*, Beograd, Zbornik radova, str. 133-139.
4. Mihajlović A., Gajić J., Živković R., Brdar I., Bokić M. (2015) Novi komunikacioni kanali u procesu difuzije inovacija, *International Scientific Conference of IT and Business-Related Research Synthesis*, Belgrade, str. 588-593.
5. Živković R., Gajić J., Brdar I. (2014) The Impact of Social Media on Tourism, *Prva međunarodna konferencija Sinteza*, str. 758-761.
6. Brdar I., Obradović P. (2013). Inovacije u funkciji unapređenja kvaliteta hotelske usluge, *Hotelska kuća, Međunarodni zbornik naučnih i stručnih radova*, str. 335 – 344.
7. Živković R., Gajić J., Brdar I. (2013) Model kvaliteta u visokom obrazovanju, XIII Međunarodni naučni skup *Sinergija*, Bijeljina.
8. Brdar I., Čavić B., Živković R., Matović V. (2013) Kvalitet usluga kao preduslov satisfakcije potrošača, XII Međunarodni naučni skup *Sinergija*, Bijeljina.
9. Živković R., Gajić J., Brdar I. (2012) Turisti kao pokretači inovacija u turizmu, VII Međunarodni skup „Mediterranski dani“, Trebinje, str. 260-267.
10. Brdar I., Knežević M., Obradović P. (2012) Pristupačni turizam – mogućnost za sve, VII Međunarodni skup „Mediterranski dani“ *Turizam: izazovi i mogućnosti – Trebinje*, Ekonomski institut, Beograd, str. 144-152.

11. Živković R., Gajić J., Brdar I. (2012) Društveno odgovorno poslovanje u visokom obrazovanju, Savetovanje na temu „Korporativna društvena odgovornost – sa primerima iz Srbije“, Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd.
12. Gajić J., Brdar I. (2011) Primena korporativne društvene odgovornosti u poslovanju hotelskih preduzeća, VIII međunarodni naučno stručni simpozijum Hotelska kuća 2011, Zlatibor.
13. Živković R., Gajić J., Brdar I. (2011) Kreiranje programa lojalnosti u hotelskom preduzeću, VIII međunarodni naučno stručni simpozijum Hotelska kuća 2011, Zlatibor.
14. Živković R., Stanišić S., Brdar I. (2011) Zeleni hoteli – temelj održivog razvoja hotelske industrije - VII Međunarodni forum menadžera hotela & hotelskih domaćinstava, Trendovi uvođenja društvene odgovornosti u hotelskoj industriji, Beograd.

2. PROBLEM, PREDMET I CILJ DOKTORSKE DISERTACIJE

Doktorska disertacija pod nazivom Uticaj globalizacije na razvoj turizma Srbije sastoji se od četiri dela i obima je 234 stranice. Disertacija sadrži 105 tabela i 11 grafikona. Spisak korišćene literature obuhvata ukupno 328 referenci, od čega 185 knjiga, 44 članaka objavljenih u časopisima i zbornicima radova sa konferencija, 43 publikacije ustanova u zemlji i inostranstvu i 56 internet izvora. Od korišćenih referenci 246 je na engleskom, 2 na španskom i 80 na srpskom jeziku.

Osnovni problem istraživanja je proces globalizacije koji, uvažavajući sve njegove karakteristike i dimenzije, nije zaobišao nijednu privrednu delatnost, a samim tim ni turizam. Predmet istraživanja ove doktorske disertacije bio je međuveza globalizacije i turizma kao privredne delatnosti, odnosno promene koje su nastale na turističkom tržištu, kako na strani turističke tražnje, tako i na strani turističke ponude.

Cilj istraživanja koji je proistekao iz predmeta, je da se na osnovu sprovedenih istraživanja ukaže na koji način je globalizacija uticala na turističko tržište Srbije – kako se, s jedne strane, ponaša turistička tražnja prilikom organizovanja putovanja i kako su, s druge strane, preduzeća u turizmu u Srbiji prihvatila savremene uslove poslovanja, koji su determinisani globalizacijskim uticajima.

3. HIPOTETIČKI OKVIR DOKTORSKE DISERTACIJE

Iz ciljeva rada postavljen je hipotetički okvir koji se sastoji od glavne i pomoćnih hipoteza. Glavna hipoteza ukazuje na to da je turističko tržište Srbije izloženo uticaju globalizacije, što je direktno uzrokovalo određene promene na strani turističke tražnje i turističke ponude. Iz navedenog proistekle su sledeće pomoćne hipoteze:

- Globalizacija ima i pozitivne i negativne uticaje na turističko tržište.
- Globalizacija je uticala na promene u ponašanju turista iz Srbije – došlo je do promena u motivaciji i preferencijama turista, ali i načina organizovanja putovanja.

- Globalizacija je uticala na preduzeća koja posluju na strani turističke ponude Srbije – dolazi do promena u načinu poslovanja i nameće se neophodnost prilagođavanja savremenim uslovima na turističkom tržištu, posebno turističkoj tražnji.

4. METODE ISTRAŽIVANJA

Prilikom izrade doktorske disertacije korišćene su različite naučne metode.

Deduktivna metoda je omogućila da se, počevši od analize uticaja globalizacije na svetsko turističko tržište, obradi i njen uticaj na preduzeća koja posluju u turističkoj delatnosti.

Deskriptivna metoda korišćena je da bi se predstavile osnovne karakteristike globalizacije i načini kojima utiče na turizam i njegovu tražnju i ponudu.

Metoda statističke analize je korišćena kako bi se prikazao turistički promet u svetu.

Komparativnom metodom utvrđene su razlike i sličnosti uticaja globalizacije na različite segmente turističkog tržišta.

Metoda kompilacije je omogućila da se, objedinjavanjem prikupljenih podataka iz korišćene raspoložive inostrane i domaće literature, različitih članaka i elektronskih izvora, identifikuje i ukaže na bitnost uticaja globalizacije na turizam i preduzeća u turizmu.

Prilikom prikupljanja neophodnih podataka za analizu uticaja globalizacije na turističko tržište Srbije primenjen je **metod anketiranja tehnikom upitnika**, a istraživanje je sprovedeno u uzorkovanim preduzećima u turizmu, kao i uzorkovanim turističkim potrošačima iz Srbije.

Istraživanje uticaja globalizacije na turističku tražnju u Srbiji obavljeno je u toku marta, aprila i maja 2014. godine i ono je sprovedeno tehnikom onlajn anketiranja. Kao instrument istraživanja korišćen je anketni upitnik koji je specijalno kreiran za ovo istraživanje. Upitnik za ispitivanje turističke tražnje se sastojao od 25 pitanja – 20 zatvorenih i otvorenih, od kojih je jedno bilo u formi Likertove skale, kao i pet pitanja koja se odnose na socio-demografske karakteristike uzorka. Istraživanje je sprovedeno na disproporcionalnom stratifikovanom uzorku i učestvovalo je 567 ispitanika iz Srbije.

Istraživanje uticaja globalizacije na turističku ponudu u Srbiji obavljeno je u toku marta i aprila 2014. godine i ono je sprovedeno tehnikom onlajn anketiranja. Kao instrument istraživanja korišćen je anketni upitnik koji je specijalno kreiran za ovo istraživanje. On se sastojao od 25 zatvorenih i otvorenih pitanja, od koja su dva bila u formi Likertove skale. Istraživanje je sprovedeno na disproporcionalnom stratifikovanom uzorku i učestvovalo je 252 turističkih preduzeća koja posluju na teritoriji Srbije.

Proces statističkog istraživanja je realizovan u tri faze: prikupljanje podataka, sređivanje i grupisanje podataka i statistička analiza pomoću statističkog programa SPSS 21.0. i programa Microsoft Excel. Prilikom analize podataka, analizirala se i vrednost Hi-kvadrat

testa (*Chi-Square*), koja ukazuje na statističku značajnost (u naučnim radovima se označava kao p). Ukoliko je $p < 0.05$, rezultat se smatra statistički značajnim i on je analiziran u rezultatima istraživanja.

Dobijeni rezultati su analizirani i doneti su određeni zaključci o uticaju globalizacije na turističku tražnju i turističku ponudu u Srbiji.

Metoda sinteze korišćena je kako bi se doneo zaključak na osnovu prethodnih analiza i deskripcija.

3. SADRŽAJ DOKTORSKE DISERTACIJE

Disertacija se sastoji od četiri dela. Prvi deo rada, pod nazivom **Globalizacija – pojam, karakteristike i uticaj** omogućava upoznavanje sa ovim procesom, njegovim karakteristikama i dimenzijama. Imajući u vidu prirodu ove pojave, objašnjen je indeks globalizacije i način njegovog izračunavanja, a pomenute su međunarodne institucije koje su nastale pod njenim okriljem. Na kraju ovog dela disertacije predstavljene su prednosti i nedostaci koje globalizacija donosi.

Drugo poglavlje, **Savremene tendencije u turizmu**, govori o razvoju turizma i perspektivama njegovog daljeg razvoja u svetu i u Srbiji. Predstavljene su i uticaji različitih vrsta kriza na razvoj ove privredne delatnosti. Kako je globalizacija uticala na pojavu novih tržišnih trendova, ona je, samim tim, uslovlila i pojavu nove koncepcije poslovanja – korporativne društvene odgovornosti, što je objašnjeno u nastavku ovog dela, uz poseban akcenat na primenu etičkog poslovanja u turizmu. Imajući u vidu tehnološku dimenziju globalizacije, u ovom delu bavili smo se i definisanjem novih informacionih tehnologija i Interneta, uz obrazloženje na koji način oni mogu da se primenjuju u turizmu. Posebna pažnja je posvećena i značaju inovacija u oblasti turizma. Na kraju drugog poglavlja predstavljene su selektivne vrste turizma, koje su nastale pod uticajem novih trendova na turističkom tržištu.

U delu **Turističko tržište u uslovima globalizacije** objašnjeni su pozitivni i negativni uticaji ove pojave na turističku privredu i kulturu lokalne zajednice. S obzirom da se turizam širi velikom brzinom, neosporni su njegovi uticaji na okruženje i životnu sredinu, zbog čega je posebna pažnja posvećena i održivom razvoju turizma. Takođe, detaljnije su objašnjene promene na strani turističke tražnje i pojedinih delova turističke ponude, koje su nastale pod uticajem globalizacijskih procesa.

U četvrtom poglavlju – **Uticaj globalizacije na razvoj turizma Srbije** – predstavljene su rezultati sprovedena dva empirijska istraživanja. Prvo istraživanje se odnosi na uticaje globalizacije na turističku tražnju, odnosno turista iz Srbije, a drugo na uticaje globalizacije na preduzeća koja posluju na strani turističke ponude u Srbiji. Rezultati istraživanja pokazali su da je globalizacija u određenoj meri uticala na činioce turističkog tržišta Srbije.

Na kraju rada izneta su **zaključna razmatranja** i rezime celokupnog rada, sa pregledom **preporuka za dalja moguća istraživanja** u ovoj oblasti, kao i perspektivom daljeg razvoja preduzeća u turizmu Srbije pod uticajem globalizacije.

5. PREGLED NAUČNO-STRUČNIH DOPRINOSA

Globalizacija predstavlja jednu od veoma aktuelnih tema istraživanja u svetu. Kako ona uzrokuje velike izazove za ceo svet, ali i posledice, veliki broj autora i svetski poznatih stručnjaka je posvetio veliku pažnju ovoj tematici. Zbog aktuelnosti globalizacije, konstantno se ispituje njen uticaj na različite privredne grane i preduzeća koja posluju u okviru njih. Istraživanje globalizacije i njenih uticaja na turizam aktuelno je u poslednje vreme, s tim što se ovoj temi u svetu posvećuje veća pažnja nego u Srbiji i okruženju. Upravo iz navedenih razloga ona je izazovna za sprovođenje novih i verifikaciju prethodnih istraživanja, a sve u cilju utvrđivanja kako jedan proces poput globalizacije može da utiče na turizam, preduzeća koja u okviru njega posluju, turističku tražnju, sa posebnim osvrtom na turizam Srbije. Upravo iz navedenog i proističe naučni doprinos ove doktorske disertacije – analizu turističkog tržišta Srbije u uslovima globalizacije sa ostavljanjem prostora da se u budućnosti ova istraživanja nastave.

6. ZAKLJUČAK

Iz priloženog opisa i činjenica, može da se zaključi da doktorska disertacija kandidata Ivane Brdar, sadrži doprinos koji pokazuje stepen i vrstu uticaja kao i posledice globalizacije, pozitivne i negativne, na turizam, poslovne procese turističkih preduzeća i turističku tražnju u svetu i promene koje su nastale u turizmu Srbije.

Globalizacija je uticala na ukupan razvoj turizma, korišćenje ICT u turizmu, efikasnost komunikacija i saobraćaja, turističku tražnju i ponudu koja razvija i primenjuje rezervacione i distribucione sisteme što je iz osnova promenilo poslovne procese svetske turističke industrije.

Globalizacija je podstakle promene, razvoj i primenu inovacija u turističkoj delatnosti i turističkom tržištu posebno na strani turističke ponude, savremenih marketing i menadžment aktivnosti koje nisu ograničene geografskim i ekonomskim granicama.

Posmatranjem globalnih trendova i promene u turističkoj tražnji Srbije došlo se do zaključka da su srpski turisti usvojili obrazac ponašanja svremenog turista. Povećava se broj putnika zainteresovanih za specifične vidove turizma kao što su kulturni turizam, city break turizam, zdravstveni medicinski i wenes turizam, poslovni, gradski, obrazovni, nautički, sportski, itd.

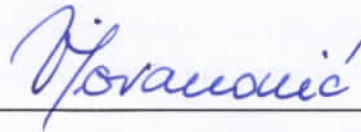
Istraživanja su pokazala da najveći procenat ispitane turističke ponude u Srbiji posluje u domaćem okruženju bez obimnijeg uključivanja u međunarodni poslovni turistički prostor. Preporuke se odnose na neophodnost orijentacije domaćih kompanija na razvoj receptivnog turizma, zatim, veću vidljivosti na evropskoj i svetskoj turističkoj mapi i dostupnost turističkoj tražnji što je u skladu sa glavnim obeležjima modernog trističkog tržišta.

Globalizacija u turizmu koja na svetskom nivou ima za posledicu i negativne efekte kao što je bezbednost putovanja i održivost životne sredine, donosi i niz prednosti koje se uočavaju u turizmu mnogih zemalja sveta kao što su: poboljšanje domaće prakse u skladu sa najboljom praksom iz zemalja sa razvijenim turizmom, poboljšanje komunikacija, primene ICT-a, povećanje vidljivosti turističke ponude, poboljšanje saobraćajne infrastrukture, kreiranje novih turističkih proizvoda, valorizacija prirodnih resursa i kulturno-istorijskog nasleđa. Uticaj globalizacije na pravce razvoja turizma će se nastaviti, a od glavnih subjekata na turističkom tržištu Srbije se očekuje da iskoriste njene prednosti i ublaže moguće negativne uticaje.

Imajući u vidu značaj istraživanja i ostvarene naučne rezultate, članovi Komisije predlažu Veću departmana za poslediplomske studije i međunarodnu saradnju Univerziteta Singidunum da se doktorska disertacija kandidata Ivane Brdar pod naslovom: **“Uticaj globalizacije na razvoj turizma Srbije”** prihvati i odobri njena usmena odbrana.

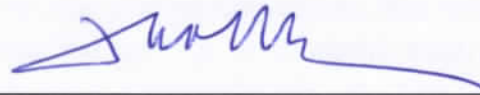
06.12.2015

Članovi Komisije:

---

dr Verka Jovanović, redovni profesor

---

dr Jovan Popesku, redovni profesor

---

dr Renata Pindžo, docent